

Sluttrapport fra følgeevaluering av programmet Lokal samfunnsutvikling i kommunene (LUK)

SOLVEIG SVARDAL, LARS UELAND KOBRO, GUNN KRISTIN AASEN LEIKVOLL,
CHRISTIAN SØRHAUG og AUDUN THORSTENSEN

TF-rapport nr. 352

2015

Sammendrag

BAKGRUNN OG MÅL FOR SATSINGA

Den femårige satsinga LUK (Lokal samfunnsutvikling i kommunene) ble etablert i 2010 av Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD), daværende Kommunal- og regionaldepartementet, for å bidra til å styrke fylkeskommunens rolle som aktiv rådgiver og støttespiller for kommuner med utviklingsbehov, med siktemål å heve utviklingskompetanse og bevissthet i kommunene, med følgende resultatmål:

1. Flere kommuner er sterke utviklingsaktører og arbeider kontinuerlig med å bygge opp attraktive lokalsamfunn.
2. Initiativ fra innbyggere, bedrifter, entreprenører, ildsjeler og frivillige organisasjoner er godt integrerte i utviklingsarbeidet.
3. Fylkeskommunene har bedre kapasitet og kompetanse til å styrke arbeidet med lokal samfunnsutvikling i kommunene.
4. Fylkeskommunene har oversikt over aktuelle utviklingsprogram og kan samordne faglig og økonomisk støtte til kommunene.
5. Utnyttinga av virkemiddel til lokale utviklingstiltak er mer effektiv.

LUK-satsinga ble etablert basert på en antagelse om at fylkeskommunenes rolle som aktiv rådgiver og støttespiller for kommuner med utviklingsbehov ville styrkes gjennom fylkenes egendefinerte LUK-aktiviteter, samhandling med KMD og Distriktssenteret, samt deltakelse på kunnskapsbaserte fasiliterte læringsarenaer. Den samlede innsatsen rettet mot fylkeskommunene skulle så føre til resultater ute i kommunene

Årlige bevilgninger til satsinga har vært 30 millioner kroner. Til sammen er 141 millioner kroner brukt til ulike aktiviteter i fylkene i programperioden. Det har i hele innretninga og gjennomføringa av programmet vært sentralt at fylkene selv skulle prioritere innsatsen på den måten fylket, eventuelt i samråd med kommunene, mente best svarte på de utfordringene det enkelte fylket sto overfor. Denne arbeidsmåten ble etablert allerede i initieringsfasen av satsinga, og fylkene ble trukket inn i nær dialog for å utforme programmet.

Dette nedenfra-opp-perspektivet som KMD etablerte tidlig i programmet, får utelukkende gode vurderinger fra fylkene.

FØLGEEVALUERING

For å øke effekten av satsinga ble det satt i gang følgeevaluering. Formålet var tredelt:

- 1) Å kartlegge fylkeskommunenes og kommunenes arbeid med å utvikle attraktive lokalsamfunn
- 2) Å foreta en resultatevaluering av satsinga i sluttfasen
- 3) Å formidle kunnskap og veilede deltagerne underveis i satsinga

Følgeevalueringa har som følge av dette hatt tre deler; En startkartlegging ved oppstart høsten 2010, en sluttkartlegging ved slutten høsten 2014, og en omfattende prosessveiledning underveis, med gjennomføring av tilsammen 21 nasjonale og regionale læringsarenaer.

I denne sluttrapporten presenterer vi funn fra start- og sluttkartlegginga, vi dokumenterer og analyserer ulike aktiviteter og vi vurderer hvilke faktorer (mekanismer) som ser ut til å ha vært utløsende i forhold til om satsinga har nådd sine forhåndsdefinerte fem resultatmål.

Det er stor usikkerhet knyttet til funna. Selv om både start- og sluttkartlegginga hadde en svarprosent på over 50 % av kommunene i landet, registrerer vi både variasjon i svarprosent mellom fyl-

kene (fra 33 til 67 %), og at det til en viss grad er andre kommuner som svarte ved sluttkartlegginga enn de som svarte ved startkartlegginga. 40 % av de som svarte på sluttkartlegginga var nye. I tillegg er det usikkerhet knyttet til at det kan ha vært ulike personer som har svart ved de to spørreundersøkelsene. Vi har testet i hvilken grad det er signifikante fylkesvise forskjeller i utviklinga fra første til andre kartlegging, og også korrigert for svarverdi i startkartlegginga. I forhold til medianen er det bare tre fylker som har en signifikant forbedring, mens ett fylke har en signifikant negativ utvikling.

Tilsvarende tester for kommunenes vurdering av egen utvikling viser sterkt signifikant positiv utvikling for ett fylke, svakt signifikant negativ utvikling for ett fylke og sterkt signifikant negativ utvikling for ett fylke, når vi også tar hensyn til svarverdiene i startkartlegginga.

Når det gjelder telefonintervju av LUK-kontakter, er disse dataenes usikkerhet først og fremst knyttet til utskiftinger av informanter fra start- til sluttkartlegging. Forskjellene mellom fylkene kan derfor også være påvirket av ulik erfaring med og kjennskap til LUK-programmet hos informantene.

Drøftingene som blir gjort i denne rapporten er altså ikke særlig godt egnet til å sammenlikne fylkene med sikkerhet, men mer til å kunne drøfte status og utfordringer i hvert enkelt fylke, og løfte fram mulige spor av sammenhenger mellom aktiviteter og resultater.

Når vi sammenlikner status for landet under ett ved start og slutt, vil dataene være tilfredsstillende.

SAMLA RESULTATOPPNÅELSE FOR RESULTATMÅLENE

Våre funn viser moderat til god måloppnåelse for de fem resultatmålene, som alle var definert av oppdragsgiver før programstart:

1. Flere kommuner er blitt sterkere utviklingsaktører og arbeider kontinuerlig med å bygge opp attraktive lokalsamfunn.
2. Initiativ fra innbyggere, bedrifter, entreprenører, ildsjeler og frivillige organisasjoner er godt integrerte i utviklingsarbeidet, og til en viss grad har blitt bedret i løpet av perioden LUK-satsinga har pågått, men det har blitt nedtonet i en del kommuner.
3. Fylkeskommunene har bedre kompetanse, men ikke bedre kapasitet til å styrke arbeidet med lokal samfunnsutvikling i kommunene.
4. Fylkeskommunene bare i liten grad har fått bedre oversikt over aktuelle utviklingsprogram og kan samordne faglig og økonomisk støtte til kommunene. Flere kommuner påpeker at samhandlinga og samarbeidet mellom kommunen og fylkeskommunen i forhold til utvikling av attraktive lokalsamfunn har et stort forbedringspotensial.
5. Det er vanskelig å fastslå om de virkemidlene som forefinnes for lokale utviklingstiltak utnyttes mer effektivt i dag.

FYLKESKOMMUNEPERSPEKTIVET OG KOMMUNEPERSPEKTIVET

Satsinga har hatt to målgrupper. Innsatsen i LUK-satsinga har vært retta mot fylkeskommunene, men resultatene skulle komme ute i kommunene.

Tar vi utgangspunkt i disse målgruppens ulike perspektiver, registrerer vi også endringer fra LUK-satsingas startkartlegging til sluttkartlegginga, både når det gjelder fylkeskommunenes og kommunenes syn på seg selv og hverandre.

Fylkeskommuneperspektivet:

- ◆ Når fylkeskommunene vurderer seg selv, peker de fortsatt på samordning internt og samhandling eksternt som den største utfordringa, men de mener de er blitt mye bedre, og at de i større grad forstår verdien av samordning og samhandling.
- ◆ Når fylkeskommunene vurderer kommunene, peker de fortsatt på manglende kapasitet, men mindre på manglende kompetanse til planstrategiarbeidet enn de gjorde ved oppstart.

Kommuneperspektivet:

- ◆ Når kommunene vurderer fylkeskommunene, peker de fortsatt på samordning og bevissthet rundt rolla som utviklingsaktør som de viktigste utfordringene. Det er en svak tendens til at samhandlinga og samarbeidet mellom kommunene og fylkeskommunene vurderes å ha større eller like stort, forbedringspotensial som før LUK-satsinga startet opp. I enkelte fylker mener kommunene at fylkeskommunene har blitt dårligere på dette feltet.
- ◆ Når kommunene vurderer seg selv, mener de at de har fått bedre kompetanse, men ikke bedre kapasitet til lokal samfunnsutvikling i perioden. Mål og strategier for utvikling av attraktive lokalsamfunn mener de i større grad er forankret i planer.

Noen av disse resultatene tilskriver vi LUK, andre kan like gjerne være resultat av tunge politiske og organisatoriske endringer som har foregått i samfunnet parallelt med LUK. Vi drøfter også muligheten av at forventningene til fylkeskommunene som regional utviklingsaktør med stort samhandlings- og samordningsansvar har økt, samtidig som de har fått mindre ressurser å rutte med, og at dette misforholdet kan ha gjort at flere kommuner mener at fylkeskommunene har et enda større forbedringspotensial i dag enn ved oppstart.

Vi kan også identifisere de fylkene som gjør det ekstra godt eller ekstra dårlig samla sett ved å gjøre en samla vurdering av kommuneperspektivet (hvordan kommunene vurderer seg selv og fylkeskommunen) og fylkeskommuneperspektivet (hvordan fylkeskommunene vurderer seg selv og kommunene).

Vi finner at Vestfold er det fylket som totalt sett er vurdert å ha best resultater når vi ser fylkeskommune- og kommuneperspektivet i sammenheng. Men også Møre- og Romsdal og Sør-Trøndelag skiller seg ut. I andre enden av skalaen finner vi Buskerud og Vest-Agder.

MULIGE SAMMENHENDER MELLOM AKTIVITETER OG RESULTATMÅL I FYLKENE

Går vi gjennom drøftinga av de fylkesvise resultatene og prøver å sortere dem etter ulik grad av måloppnåelse for de enkelte resultatmålene, kan vi skape oss et bilde av hva de som har fått best og dårligst resultater har gjort, og trekke fram noen mekanismer som virker.

Resultatmål 1

Forsøker vi å rangere fylkene etter hvordan de, totalt sett for alle datakildene, oppfyller resultatmål 1, finner vi at Vestfold og Møre og Romsdal skiller seg ut. Hva kan vi lære av dem?

Fra Vestfold trekker vi fram at fylkeskommunen har lagt vekt på å bruke LUK-satsinga til å komme i samhandlingsposisjon med kommunene ved å involvere seg i pågående prosjekter. De har tilbydd læringsnettverk mellom kommunene og prosjektovergripende kompetanse. I tillegg har de tilbydd kurs i prosessledelse for alle kommunene. Vestfold har også vært det fylket som klarest har snakket om at LUK måtte bidra til intern læring og at den aktive måten å samhandle med kommunene måtte forankres i organisasjonen slik at den kan overleve LUK.

Fra Møre og Romsdal trekker vi fram den systematiske jobbinga mot kommunene innledningsvis i programmet, med formål å skaffe informasjon om utfordringene kommunene sto overfor. De reiste ut og besøkte alle kommunene, og la derigjennom muligens grunnlaget for et godt samhandlingsklima. Senere gjennomført de foresightprosesser for å etablere en felles forståelse av hvilken framtid de alle skulle jobbe i retning av. I tillegg har de stilt en del av de øvrige regionale utviklingsmidlene til disposisjon for søknader fra kommuner og næringsaktører innenfor rammen av LUK. Videre har fylkeskommunen prioritert intern samordning for å kunne framstå samlet ute i kommunene.

Og hva kan vi lære av dem som ligger i andre enden av lista?

Rogaland kom seint i gang, og har bare i liten grad rukket å sette i gang læringsarenaer som kan sørge for læring fra de tre casene ut til de øvrige kommunene. Nordland peker på at noe av for-

klaringa til de svake resultatene for kommunene kan skyldes reduksjoner i de regionale utviklingsmidlene, og at kutt blir særlig synlige i et fylke som har så store rammer.

Et fylkesovergripende forklaringstema kan også være endringer i organisering og oppgavefordeling som gjør at kommunene de siste årene har fått mindre kapasitet til å drive med utvikling som følge av store byrder knyttet til tjenesteproduksjon.

Resultatmål 2

Forsøker vi å rangere fylkene etter hvordan de, totalt sett for alle datakildene, oppfyller resultatmål 2, finner vi at Aust-Agder og Sogn og Fjordane skiller seg ut. Hva kan vi lære av dem?

Sogn og Fjordane har hatt en tydelig prioritering av å bygge opp frivillige lag og organisasjoner slik at de skal kunne delta i lokale utviklingsprosesser i større grad. Dette kan, sammen med at de har etablert interne rutiner og systematisk samarbeid med kommunene om strategisk planlegging gjennom kommuneplanens samfunnsdel og arbeid med planstrategier, ha styrket evnen til å mobilisere og involvere. Et ytterlige læringspunkt er knyttet til tilbudet kommunene har fått om prosessledelse fra fylkeskommunen, og det nedenfra-opp-perspektivet metoden har bygget på.

Aust-Agder har fulgt opp relativt mange stedsutviklingsprosjekter, hvor det har vært fokus på involvering av et bredt sett av aktører.

Og hva kan vi lære av dem som ligger i andre enden av lista (Hordaland, Vest-Agder og Nord-Trøndelag)?

Vest-Agder har hatt lite direkte fokus på mobilisering i kommunene, og de store prosjektene (Bygningsvernssenteret i Flekkefjord og De historiske byene) har heller ikke hatt sterk grad av mobilisering, men noe involvering.

Når det gjelder Hordaland, har vi i drøftingene stilt spørsmål om de, på tross av flere prosjekter og læringsinitiativer, ikke har greid å skape et tilstrekkelig godt klima for involvering og mobilisering, eller at formen ikke har ført til handling.

Nord-Trøndelag har ikke hatt særskilte LUK-aktiviteter rettet mot mobilisering og involvering av lokale aktører. De har imidlertid for eksempel hatt kompetansehevingstiltak for næringskonsulentene, men enten har de ikke fokusert på mobilisering og involvering, eller så har denne kunnskapen ikke materialisert seg i praksis.

Resultatmål 3

Forsøker vi å rangere fylkene etter hvordan de, totalt sett for alle datakildene, oppfyller resultatmål 3 finner vi at Vestfold, Troms, Hordaland og Møre og Romsdal skiller seg ut. Hva kan vi lære av dem?

Vi har allerede trekt fram noen læringspunkt fra Vestfold knyttet til resultatmål 1. De samme gjør seg gjeldende i forhold til resultatmål 3; systematisk arbeid med prosjektovergripende kompetansedeling, samt en sterk bevissthet og forståelse i fylkeskommunen av deres rolle her.

I Hordaland har samordningen av interne ressurser i fylkeskommunen, samt samhandlingen i det regionale partnerskapet betydd at de også gjennom hele LUK-perioden har sett virkemidlene de har hatt til lokale utviklingstiltak i sammenheng.

Og hva kan vi lære av dem som ligger i andre enden av lista (Rogaland og Finnmark)?

Her må nok svaret være så enkelt som at de ikke har hatt noen tiltak som er satt i verk med det som mål, da kan vi ikke vente resultater. Altså skal vi oppnå mer effektiv utnytting av virkemiddel, må dette også settes på dagsorden, og også gjelde mer enn de avgrensede midlene til LUK-satsinga.

Resultatmål 4

Forsøker vi å rangere fylkene etter hvordan de, totalt sett for alle datakildene, oppfyller resultatmål 4, finner vi at Akershus skiller seg ut. Hva kan vi lære av dem?

Akershus har gjennom hele satsinga prioritert å være tilstede på allerede eksisterende fora hvor samfunnsutvikling står på dagsorden (planforum, byforum og regionale nettverk). De har utviklet en ny statistikkbank som kommunene kan bruke som kunnskaps- og analysegrunnlag ved planlegging, og kommunene er kurset i for å kunne forstå og anvende dataene. I Akershus kan det se ut som denne klare styrkinga av allerede eksisterende arbeid gjør at de har styrket seg som regional utviklingsaktør, og at de gjennom statistikkbankarbeidet oppfattes som seriøse og kompetente. Gjennom å styrke den interne samordninga har de oppnådd ekstern samhandling, og de hevder også at slik samordning er nøkkel til samhandling eksternt.

Og hva kan vi lære av dem som ligger i andre enden av lista (Nord-Trøndelag og Finnmark)?

For Nord-Trøndelag har vi tidligere pekt på at de muligens skårer dårlig på dette resultatmålet, til tross for at de ved oppstartkartlegginga ble trekt fram som eksempelfylke hvor det regionale partnerskapet fungerte godt og med fornøyde kommuner, kanskje ikke har evnet å fornye seg. Samtidig har de skapt forventninger ute om at de skulle kunne bli enda bedre.

Finnmarks største problem er nok knyttet til kontinuitet. Hyppig skifte av medarbeidere gjør det også vanskelig å beholde en posisjon i egen organisasjon, og ikke minst å få til samordning internt som er nødvendig for samhandling eksternt.

Resultatmål 5

Forsøker vi å rangere fylkene etter hvordan de, totalt sett for alle datakildene, oppfyller resultatmål 5, finner vi at Sør-Trøndelag skiller seg ut. Hva kan vi lære av dem?

Det er vanskelig å identifisere aktiviteter som kan ha direkte innvirkning på resultatmålet, både fordi dette er et resultatmål som virker mot begge målgruppene, og fordi det henger sammen med begge målgruppens evne til samordning.

Vi kan derfor anta at de aktivitetene som bidrar til samordning og samhandling både av kompetanse og ressurser ellers, bidrar positivt her, og tilsvarende at de aktivitetene og mekanismene vi har identifisert som utfordringer for fylkene som ligger nederst på lista, vil gjelde også for dette resultatmålet.

Utover å evaluere resultatmålene har vi lagt opp til en realistisk evaluering, og med utgangspunkt i en programteori for LUK studert hva som har skjedd i perioden (ulike aktiviteter og arbeidsmåter), om fylkeskommunene har endret sin måte å jobbe med lokal samfunnsutvikling på og eventuelt hva (hvilke mekanismer) som har utløst disse resultatene og endringene.

SAMLET OPPSUMMERING AV FUNN

Når vi vurderer resultatene samlet, kan vi trekke fram følgende funn:

- ◆ LUK-aktiviteter
 - Evne til å fange opp og forstå hva som er de reelle utfordringene ute i kommunene, og deretter gi kommunene, eventuelt regionene, handlingsrom og tillit til at de kan løse disse utfordringene, synes å ha vært viktig.
 - Det handler også om å forstå hvordan kommuner med særlige utfordringer knyttet til kapasitet og kompetanse kan utvikle seg på dette området, fortrinnsvis i et samspill eller samarbeid med fylkeskommunen, regionene eller andre kommuner.
- ◆ Samhandling og samordning
 - Hovedfunnet fra startkartlegginga viser at de fylkeskommunene som er best på samhandling og samordning også kan vise til best resultater av sin innsats. De har også de

mest fornøyde kommunene. Dette funnet står seg også i sluttkartlegginga. Systematisk arbeid med samordning, internt i fylkeskommunen, og samhandling i det regionale partnerskapet gir resultater.

- ◆ Forankring og fortøyning
 - Forankring og fortøyning henger nøye sammen med samhandling og samordning. Vi ser gode resultater både i de fylkene som har jobbet systematisk med fortøyning (oppover) og forankring (nedover). Særlig har fortøyning vært kritisk i mange fylker, og LUK-satsinga har ikke kommet skikkelig i gang før politisk og administrativ ledelse har kommet på banen.
- ◆ Fra prosjekt til varig arbeidsform
 - Noen fylker har skilt seg tidlig ut ved at de har hatt sterkt fokus på å gjøre LUK-satsinga om fra å være et prosjekt, eller en kortvarig satsing, til å bruke satsinga til å etablere varige strukturer og nye arbeidsformer.
 - Dette har også vært viktig for å styrke planstrategiarbeidet, og for å utvikle fylkeskommunens rolle som regional utviklingsaktør.
- ◆ Økonomiske virkemidler
 - Nivået på de økonomiske bevilgningene synes ikke å vært utløsende for noen resultater, hvis vi ser bort fra de fylkeskommunene som ligger utenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Likevel har midlene vært utløsende for aktiviteter som ellers ikke ville blitt utført, eller de har bidratt til å bygge opp under eller forsterke andre virkemidler.
- ◆ Læringsarenaer og læringsklima
 - De sentralt initierte regionale og nasjonale læringsarenaene blir gjennomgående framhevet som nyttige. Arenaene har gitt anledninger for deltakerne til å reflektere og sammen utvikle ny kunnskap i fellesskap snarere enn å kopiere hverandres ideer.
 - Også regionalt tilrettelagte kurs og læringsarenaer får gjennomgående positiv vurdering.
- ◆ Departementet og fylkeskommunene
 - Måten departementet har utøvet sin rolle overfor fylkeskommunene får jevnt over gode vurderinger. Både måten programmet ble initiert på, og måten departementets prosjektleder har evnet å skape tillit og forståelse, særlig i de fylkene som har hatt behov for ekstra oppfølging, blir trukket fram. Departementet eksponerer en rolleforståelse som er rettet inn mot at fylkene og departementet er likeverdige partnere i et felles oppdrag om å få til regional utvikling. En slik rolleutøvelse har hatt positiv effekt.
 - Nedenfra-opp-perspektivet som ligger til grunn for denne innretninga har gjort at fylkene har kunnet ta i bruk egen kompetanse om lokale utfordringer og gjøre mer treffsikre prioriteringer av tiltak.
- ◆ Fylkeskommunene og kommunene
 - Ikke alle fylkeskommuner har evnet like godt å få sette det samme nedenfra-opp-perspektivet ut i livet i eget fylke.
 - Kommunene, samla sett for hele landet, er mindre fornøyd med fylkeskommunene enn de var før oppstarten av programmet. Dette kan ha sammenheng blant annet med at det er skapt nye og høyere forventninger til fylkeskommunene, men også at det har skjedd mange andre reformer og endringer som kan ha påvirket resultatet.
 - Den praksisnære læringa som har foregått ute i fylkene og mellom fylkeskommunene og kommunene er kanskje den viktigste læringa som har foregått i satsinga. Den har vært tett integrert med både de nasjonalt og de regionalt initiert læringsarenaene. Det er langt på veg denne læringa som nå blir evaluert.

RÅD PÅ VEGEN VIDERE

Til slutt i evalueringa er vi av oppdragsgiver bedt om å gi noen råd om veien videre:

I framtida bør det stilles krav om at samfunnsutviklingsprosjekter skal bygge på **kunnskap**, så langt det foreligger slik kunnskap, og at det legges til rette for kunnskapsdeling og læring innenfor og mellom prosjekter. Videre må det etableres nysgjerrige, utforskende, tillitsfulle, **samordnende og samhandlende lokale prosesser** hvor man åpner seg for andres bidrag i et samspill. Utvikling og innovasjon foregår lettest i tillitsfulle nettverk. Og endelig virker det som et godt råd å minne om verdien av både **forankring og fortøyning**. Forankring hos brukerne og den såkalte grasrota, og fortøyning hos politiske, administrative og faglige organer som både kan og skal styre samfunnsutviklinga i ønsket retning.

- ◆ Til departementet:
 - Fortsett den utviklende samhandlinga med fylkeskommunene, hvor de behandles og kommuniseres med som likeverdige partnere i arbeidet med å utvikle attraktive lokal-samfunn og verdiskaping landet rundt.
 - Sørg for å koble framtidige satsinger til kunnskapsbaserte fasiliterte læringsarenaer med rom for å utvikle deltakernes innovasjons- og endringskompetanse i dialogbaserte formater.
- ◆ Til fylkeskommunene:
 - Fortsett innsatsen med å utvikle en kultur for samhandling og samordning.
 - Sørg for at arbeidet med fortøyning og forankring er en kontinuerlig prosess.
 - Etabler varige arbeidsformer og arbeidsvaner som styrker rollen som regional utviklingsaktør, let etter arbeidsformer som trekker dette i retning av å bli en regional innovasjonsaktør.
- ◆ Til kommunene:
 - Samarbeid på tvers av kommunegrenser for å utvikle kompetanse, særlig innenfor plan- og utviklingsoppgaver.
 - Still krav til fylkeskommunene om at de skal samordne seg i sin kontakt og innsats overfor kommunene.
 - Skap arenaer og arbeidsrom, være rause overfor ildsjeler. Gi dem handlingsrom og vær forsiktige med å lage «systemer» for dem, der de lett kan miste sin karakteristiske «drive» og hvor de lett brenner ut.

DATAKILDER

Evalueringa og analysene er basert på følgende datakilder:

- ◆ Spørreundersøkelse til alle landets kommuner ved starten (høsten 2010) og slutten (høsten 2014) av satsinga
- ◆ Telefonintervju med LUK-koordinatorene i fylkeskommunene ved starten (høsten 2010) og slutten (høsten 2014) av satsinga
- ◆ Fokusgruppeintervju med utvalgte kommuner ved slutten av satsinga (høsten 2014)
- ◆ Årlige korte telefonintervju med LUK-koordinatorene i fylkeskommunene
- ◆ Dokumentstudier
- ◆ Egne notater etter referansegruppemøter, ressursgruppemøter og læringsarenaer